

Ciddi Bir İş Yapıyorum,



Oyun

Oynuyorum!

Günlerinizi nasıl geçirdiğinizi düşünün. Oyun yaşamımızda ne kadar büyük bir yere sahip değil mi? Üstelik vazgeçilmez ve çok eğlenceli. Eğlenceli olduğu kadar da “ciddi” bir iş. Oyun sayesinde çocuklar yaşama hazırlanır, iletişim becerileri gelişir. Peki, hayvanlar neden oyun oynarlar? Araştırmacılar, insanlarla hayvanların oyun davranışlarının birbirine benzer olduğunu düşünüyorlar. Yazıyı okuduktan sonra buna siz karar verin!

Oyun, araştırmacılar için halen bir bulmaca. Hayvanlar, neden hiçbir amacı yok gibi görünen bu şeye bu kadar çok zaman ayırırlar? Doğada yaşamda kalmaya çabalamak çok ciddi bir iş. Hayvanlar, yemek yemeli, büyümeli, üremeli ve bu arada tehlikelerden korunmalı. Hayvanların yemek yemesi, büyümesi ve üremesine yardımcı olmayan bu etkinliğin nedeni ne? Üstelik oyun oynamak, bir yandan da riskli bir iş. Hayvanlar oyun sırasında kemiklerini kırabilir, kaslarını yırtabilir ya da sert ısırlıklara maruz kalabilirler. Yabani keçilerle yapılan bir çalışmada, oyun sırasında keçilerin üçte birinden fazlasının topallayacak kadar ciddi biçimde yaralandıkları gözlemlenmiş. Bu, hayvanların yaşamda kalabilmelerine engel olabilir. Üstelik oyun sırasında hayvanlar çevreden gelebilecek tehlikelerin farkına varamayabilirler. Yapılan başka bir çalışma, yavru fokların yüzde 80'inin, oyun sırasında gelen avcı hayvanların farkına varamadıkları için öldüklerini göstermiş. Peki, oyun oynamak bu tehlikelere değer mi? Pek çok biliminsanı, oyunun yaşamak için yemek ve uyumak kadar önemli olduğunu düşünüyorlar. Oyun oynamanın "ciddi bir iş" olduğunu söylüyorlar.

Yetişkinlerin Dünyasına Hazırlık!

Biliminsanları, hayvanların oyun oynadıklarında ileriki yaşamlarında gerekli olacak becerilerini geliştirdiklerini düşünüyorlar. Farklı hayvan türlerinin farklı oyun biçimleri geliştirmelerinin nedeni de bu. Kurt, aslan ve ayı yavrusu gibi hayvanlar, iz bulma, saldırma, ısırma ve başlarını iki yana sallamayı içeren oyunlar oynuyorlar. Böylece, ileride avlarını yakalamalarını sağlayacak birtakım beceriler geliştiriyorlar.

Çoğunlukla av konumunda olan elk, geyik ya da antilop gibi hayvanlar daha farklı oyunlar oynuyorlar. Kısa mesafede en hızlı şekilde koşmaya, yükseklerle atlamaya, sıçramaya ve ani dönüşler yapmaya çalışıyorlar. Bu hareketleri yapan hayvanlar dışarıdan bakıldığında "çıldırmış" gibi görünse de, aslında bunlar ileride avcı hayvanlardan kaçmak ve akşam yemeği olmaktan kurtulmak için



gerekli becerilerini geliştirmeye yarayacak oyunları oynuyorlar.

Pek çok hayvan türünde, her iki cinsiyet de yetişkin olduklarında üstlenecekleri görevlere göre farklı biçimlerde oyunlar oynuyorlar. Genellikle, erkekler saldırganlık davranışları sergilemeye dişilerden daha yatkın oluyorlar. Elbette bu, her tür için geçerli değil. Erkek dağ keçileri, dişilere göre daha sert oyunlar oynuyorlar. Birbirlerine saldırıyorlar ve boynuzlarını tokuşturuyorlar. Bu oyunlar onları, yetişkin olduklarında dişilerle çiftleşmek için yapacakları dövüşlere hazırlıyor.

Genç dişi makak maymunu, oyun zamanının büyük bir kısmını "kibar" davranışlarda bulunmak ve oyun arkadaşlarını temizlemekle geçiriyor. Bu beceriler, ona yetişkin bir anne olduğunda gerekecek. Erkek makak maymunuysa, oyun zamanını güreşmek, takla atmak, ağaçların yüksek dallarından atlamak ve oyun arkadaşlarıyla kovalamaca oynamakla geçiriyor. Böylece, yetişkin bir makak

maymunu olduğuunda ailesini tehlikelerden koruyabilecek.

Elbette oyunlar her zaman böyle değil. Örneğin, benekli sırtlanlarda yetişkin dişiler, yetişkin erkeklerden daha büyük, daha güçlü ve daha saldırgan. Aileyi düşmanlardan korumak ve savunmak dişinin işi. Bu nedenle, benekli sırtlanların küçük kızları, oğlanlarından daha çok vurdulu kırdılı oyunları oynuyorlar.

Tehlikeli Oyunlar

Biliminsanlarına göre oyun oynamak elbette yalnızca yetişkinliğe hazırlık için değil. Hayvanlar, oyun oynarken aynı zamanda çevrelerini ve kendi fiziksel sınırlarını da tanıyorlar. Beklenmedik du-



rumlara karşı hazırlıklı olmayı öğreniyorlar. Bu, yavruların bazen tehlikeli oyunlar oynarken neden eğlendiklerini açıklıyor.

Amerika'daki Brookfield Hayvanat Bahçesi'nde yabani keçilerle yapılan bir çalışma, bulundukları alanın yarıdan fazlasının güvenli bir biçimde oynayıp sıçramalarına uygun, düzlük ve yeşillik bir alan olmasına karşın, yavruların kolayca yaralanabilecekleri dik ve kaylıklı bölgelerde oynamayı tercih ettiklerini göstermiş. Peki, neden kendilerini böyle bir tehlikeye atıyorlar? Uzmanlar, bu oyunların hayvanların kaslarına olduğu kadar düşüncelelerine de esneklik kazandırdığını düşünüyorlar. Böylece, hayvanlar beklenmedik ve kontrol edemedikleri olaylara karşı kendilerini geliştiriyorlar.

Oyun Oynarken Çok Eğleniyorum

Hayvanlar, oyun oynarken gruptaki diğer üyelerle iletişim kurmayı ve uyum içinde hareket etmeyi de öğrenirler. Bu, onların yaşamda kalabilmeleri için önemli olabilir. Çakala benzer bir hayvan türünün yavruları, zamanlarının yalnızca % 1 – 2'sini oyunla geçiriyorlar. Ancak, eğer oyun oynayamaz ya da diğerleriyle bağlarını sağlamlaştırmada başarılı olamazlarsa, zamanla sürüden ayrılıyorlar. Kendi sürüsünü terk eden yavruların da % 60'ı ölüyor.

Peki, hayvanlar nasıl oyun arkadaşı buluyorlar? Hayvanlar "Gel, elim sende oyunu oynayalım mı?" diyemezler. Onların, oyuna davet etmek için kullandıkları başka yöntemleri var. Kurt, tilki ve çakal gibi köpekler ailesinin üyeleri, "oyun selamlaşması"nı kullanıyorlar. Nasıl mı? Ön bacaklarıyla yere doğru çömelip popolarını havaya kaldırarak. Ardından kuyruklarını sallayarak havlıyorlar. Ayılar



da benzer bir oyun selamlaşması kullanıyorlar. Eğer çevrenizde bir kedi ya da köpek varsa, bu davranışsı siz de gözlemleyebilirsiniz. Oynamayı planladıkları oyun arkadaşlarına yavaşça dokunuyorlar. Ancak bu dokunuş zarar vermek için değil. Oyun oynarken kediler genellikle tırnaklarını çıkarmazlar, ayılar pençelerini zarar vermeyecek biçimde kıvrılırlar. Bu onların dilinde "Benimle oynar mısın?" anlamına gelir. Hayvanlar oyun boyunca davranışlarını, oyunun gidişine göre ayarlarlar. Eğer hayvanlardan biri, biraz kaba davranırsa oyun sona erer.

Diğer yavrular, kaba davranan yavruyla oynamak istemezler. Hayvanlar oyun oynarken ısırırlar, vururlar ve birbirlerine çarparlar. Ancak, birbirlerine zarar verecek kadar sert davranmazlar. Bazen oyun biraz daha sertleşebilir, ama amaç oyun arkadaşını yaralamak değildir. Hayvanlar, kazanmak için oynamazlar; yalnızca oynarlar. Oyunun “eğlenceli” olması için, genellikle rolleri değişirler. Daha güçlü olan, sırtüstü yatar ve güçsüzmüş gibi davranır; zayıf olanın oyunda “patron” olmasına izin verir.

Oyun Beynimi Geliştiriyor

Araştırmalar, oyun oynamaya daha çok zaman ayıran hayvanların daha zeki olduklarını gösteriyor. Taklitçi papağanları, işaret diliyle konuşan şempanzeleri ve neredeyse her dediğinizi anlayan köpeğinizi düşünün. Zeki hayvanlar, aynı za-



manda daha yaratıcı ve karmaşık oyunlar oynuyorlar. Peki, oyun gerçekten de beyni geliştirebilir mi? Bazı uzmanlar öyle olduğunu düşünüyor ve oyun oynamanın beyin egzerisi olduğuna inanıyorlar. Tıpkı ağırlık kaldırmanın kasları geliştirdiği gibi. Bu nedenle, oyuna “beynin gıdası” diyorlar. Peki, oyun beyni nasıl geliştirir? Biliminsanları, bunu şöyle açıklıyorlar: Doğumdan sonra sinir hücreleriyle beyin arasında fazladan bağlar kuruluyor. Eğer bu bağlar kullanılmazsa, zamanla yok oluyorlar. Oyun oynayan hayvanlarda, sinir hücreleriyle

beyin arasında fazladan bağlar kurulması sağlanıyor. Böylece, zamanla yeni bağlar oluşuyor ve bu da beynin gelişmesini sağlıyor.

Oyun Oynarken Dürüst Olmalıyım

Tüm oyunlar güvene dayalıdır ve ortaklık gerektirir. Oyunda “hileci”lere yer verilmez. Eğer bir hayvan, çok fazla hile yaparsa, diğer hayvanlar bir daha onunla oynamak istemezler. Hayvanların oyunlarında da kurallar vardır. Bir hayvan diğer hayvanı oyuna çağırdığında ve diğeri bunu kabul ettiğinde, aralarında bir anlaşma yaparlar: “Eğer sen benimle oynarsan, ben de seninle oynarım. Seni incitmem. Göz çevrelerini ısırmam. Sana çok sert vurmam. Senin üzerinde baskı kurmaya çalışmam.” Bu anlaşma yeterince açıktır. Eğer bir hay-



van bu anlaşmayı bozmaya kalkışır, bir daha kendisiyle oyun oynayacak bir arkadaş bulamaz. Oyun, hayvanların yaşamda kalabilmeleri için önemlidir. Bu nedenle, hayvanlar oyunun dışında kalma riskini almak istemezler. Pek çok hayvan davranışları uzmanı, “doğru ve yanlış” anlayışının yalnızca insanlarda olduğunu düşünüyor. Ancak, bazıları buna katılmıyor. Hayvanların da kuralları olduğuna inanıyorlar. Siz ne dersiniz?



Banu Binbaşaran Tüysüzoğlu

Kaynaklar:

<http://www.sciencenewsforkids.org/articles/20041006/Feature1.asp>
Gould, J., L., Gould, C., G., Hayvan Zihni, syf. 183-187, TÜBİTAK Yayınları, 2000
http://www.findarticles.com/pl/articles/mi_qa4128/is_200311/ai_n9307508
http://people.eku.edu/ritchisong/behavcol/bkieffer_animalplay.pdf
<http://www.greenscreen.org/newsletter/articlesjr/AnimalsPlay.html>